

**PÉNZÜGYI KULTÚRA VIZSGÁLATA
KÖZÉPISKOLÁSOK KÖRÉBEN**

**EXAMINATION OF FINANCIAL LITERACY
AMONG HIGH SCHOOL STUDENTS**

HEGEDŰSNÉ BARNA Rita – HEGEDŰS Szilárd – MOLNÁR Petronella

Kulcsszavak: *pénzügyi kultúra, oktatás, középiskolák*

Keywords: *financial culture, education*

JEL kód: *I2, I25*

ÖSSZEFOGLALÓ

A pénzügyi tájékozottság, pénzügyi ismeretek megalapozásának egyik kiváló terepe, ha a tanulók már középiskolás éveik során megismerik az alapvető pénzügyi fogalmakat, illetve jelenségeket, hiszen ezeket megfelelően mérlegelve tudnak majd jó döntéseket hozni. A dolgozatunkban egy vidéki város középiskoláisi körében végeztünk felmérést, alapvetően arra helyezve a fókusz, hogy milyen mértékben tudják eldönteni adott feltett állítás igazságtartalmát, illetve mennyire képesek definiálni néhány pénzügyi fogalmat. A kérdések között figyelembe vettük azt a tényt is, hogy korábban tanultak-e már ilyen ismereteket a tanulók, illetve milyen tényezők befolyásolják a kedvező válaszadásukat.

A vizsgálatunk elsődleges célkitűzése annak értékelése, hogy a „Legbátrabb város „címmel kitüntetett Balassagyarmaton tanuló 17-21 éves korosztály, a 11-12-13-14. osztályos tanulók (gimnazisták, szakiskolások, szakiskolások és OKJ képzésben részt vevők) milyen terjedelmű és mélységű pénzügyi - gazdasági ismeretkörrel rendelkeznek.

SUMMARY

The financial crisis of 2008 drew the attention of society and education to the fact that the Hungarian population - including both the younger and the older generation - has a low level of financial literacy, which is proven by a number of surveys. Previous research scrutinized secondary school students, undergraduates in tertiary education as well as entire families and regions.

The improvement of the financial literacy of young people is in the interest of our society since in order to be able to avoid unforeseen economic pitfalls they should have at least some basic financial knowledge and skills.

An ideal field where students may become familiar with financial matters is the secondary school where they can learn about the basic financial concepts and phenomena since they will be able to make good decisions with due consideration. This paper examines the secondary school students of a rural town. Focus is placed on the extent to which they can decide the veracity of statements or how precisely they can define certain financial terms. We also considered whether they had previously dealt with such topics and what factors might have influenced their correct responses.

BEVEZETÉS

A 2008-ban bekövetkezett pénzügyi válság felhívta a társadalom és oktatás figyelmét a magyar lakosság - beleértve az ifjakat és a nyugdíjasokat is- pénzügyi kultúrájának alacsony szintjére, melyet jól mutat, hogy többféle tudományos vizsgálat történt a témakörben. A középiskolásoktól kezdődően, felsőoktatásban résztvevőkön át egész családokat, illetve térségeket vizsgáltak meg a korábbi kutatások.

A fiatalok pénzügyi kultúrájának fejlesztése a társadalmunk fontos érdeke, hiszen ahhoz, hogy el tudják kerülni az előre nem látható gazdasági buktatókat, valamilyen alapszintű pénzügyi tudással, ismerettel rendelkezniük kellene.

SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

A pénzügyi kultúra vizsgálatának, annak meghatározásának felértékelődése az 1980-as évektől kezdően kerül a közgazdasági vizsgálatok kereszttüzébe, mivel annak mértékét demográfiai, gazdasági és politikai jellegű változások egyaránt befolyásolták. Habschick – Britta (2007) ennek okát két fő tényezőben jelölte meg: az egyének szükségleteit, illetve a pénzügyi szektorban végbement változásokat. A szerzők ezt a növekvő élettartamban, a munkaerőpiac változékonyágában, illetve az öngondoskodás kérdéseiben állapították meg.

Az Állami Számvevőszék (2014) definíciója alapján a pénzügyi kultúra a pénzügyi ismeretek és képességek olyan szintje, amelynek segítségével az egyének képesek a tudatos és körültekintő döntéseikhez szükséges alapvető információkat azonosítani, majd azok megszerzés után azokat értelmezni, és ez alapján döntést hozni, felmérve döntésük lehetséges jövőbeni pénzügyi, illetve egyéb következményeit.

Béres – Huzdik (2013) véleménye szerint a pénzügyi kultúráról szóló kutatások gyökerei a XX. század közepére nyúlnak vissza, mivel ekkoriban a pénzügyi termékek fogyasztásához kapcsolódó piackutatásokat végeztek az érdekelt vállalkozások.

Csiszárík-Kocsir és szerzőtársai szerint a pénzügyi kultúra fogalmát sokkal jobban kifejezi az angolszász irodalomban is használt pénzügyi tudatosság (financial literacy). A pénzügyi tudatosság olyan elemek gyűjtőneveként is felfogható, mint például a pénzügyi képességek és a pénzügyi felelősség, amelyekre az egyéneknek kell szert tennie, és amelyet fokozatosan fejleszteni szükséges (Csiszárík-Kocsir et al, 2016).

A kutatások a 2008-as subprime válság kitöréséig az angolszász területekre korlátozódtak, mindezt jól alátámasztja, hogy a pénzügyi kultúra fejlesztését szolgáló javaslatok 81%-a az Egyesült Királysághoz köthető! (Habschick, 2007; Béres – Huzdik, 2013)

Béres – Huzdik (2013) kutatásaik alapján nem találtak egységes definíciót a pénzügyi kultúrára, azonban kialakítottak egy szempontrendszert, amely a témakörben segít eligazodni, mivel a pénzügyi kultúrát koncepcióként kezelik.

E koncepció tartalmazza (Béres – Huzdik, 2013):

- pénzügyi tudást, pénzügyi ismereteket,
- pénzügyekben való jártasságot,
- pénzügyi készségeket,
- pénzügyi tudatosságot.

Hung et al. (tanulmányában 9 féle főbb jellemzőt azonosított, melyek a pénzügyi kultúrát determinálják:

1. a pénzügyi tudás;
2. a pénzügyi folyamatok megértése;
3. a pénzügyi tudás alkalmazási képessége és a megszerzett tapasztalatok;
4. a pénzügyi összefüggések és definíciók ismerete;
5. a megalapozott pénzügyi döntések meghozatalának képessége;
6. a legalapvetőbb pénzügyi fogalmak ismerete;
7. az egyszerű (alapvető) pénzügyi döntések meghozatalának képessége;
8. a megalapozott és tudatos döntések meghozatalának képessége; valamint
9. az egyszerű pénzügyi fogalmak ismerete. (Béres, 2013)

A magyar oktatáspolitikai is egyre fontosabbnak tekinti a pénzügyi-gazdasági oktatást. A 2008-as válság hatása sokkal kevésbé gyűrűződött volna hozzánk, ha a lakosság pénzügyi-gazdasági ismerete magasabb színvonalat képviselt volna.

Sajnos, Magyarországon a fiatalok és a felnőttek is nagyon csekély pénzügyi és gazdasági ismerettel rendelkeznek, lásd: (deviza alapú hitelek) sőt a mai tanárnemzedék pénzügyi ismeretei is elég csekélyek. Az elmúlt években azonban tapasztalható már némi elmozdulás a pénzügyi tudatosság irányába, ami főként az Y generáció tagjainál figyelhető meg, ahogy ezt több kutatás is igazolja (Csiszárík-Kocsir et.al, 2013; Csiszárík-Kocsir, 2016). A tudatos bankválasztás, a pénzügyi döntések előtti tájékozódás már a kilábalás irányába mutató tényezők egyaránt.

A pénzügyi ismeretek fejlesztésére számos kezdeményezés jött létre pl.: az OTP Fáy András Alapítvány oktatási programja, vagy a Pénziskola portál, az Magyar Nemzeti Bank és a Budapesti Értéktőzsde Zrt. szakmai támogatásával. „A Te pénzed – a Te jövőd! (Kovács - Mészáros, 2015)

Hazánkban is próbálkoznak hatékony módszereket alkalmazni a lakosság pénzügyi kultúrájának fejlesztésére, de sokszor ez nem elég, ha nincs mögötte a gyakorlatiasság. Pénzügyi képzésekkel, tanácsadásokkal lehet fejleszteni eme képességet, ami a társadalomra és gazdaságunkra nézve egyre sürgetőbb megoldást igényelne.

Bárczi – Zéman (2015) megítélése alapján a gazdasági kultúra megjelenik a gazdaság különböző területein, vele párhuzamosan jelenik meg a pénzügyi kultúra is. Véleményük szerint össze kell kapcsolni a gazdasági kultúrát és a pénzügyi kultúrát. A gazdasági kultúra határozza meg az értékrendet, normákat, eszméket, illetve azt, hogyan gondolkodnak az emberek, vállalkozások, bankok stb. Gazdasági hatások befolyásolják viselkedéseinket, míg a pénzügyi kultúra alapvető eleme a viselkedés, mely hatással van a vásárlásra, megtakarításra. Fejlett

pénzügyi kultúrával rendelkező embernek tudnia kell, hol a határ az általa elkölthető jövedelemben. A szerzőpáros (Bárczi – Zéman, 2015) véleménye szerint magasabb pénzügyi műveltség hatására, egy magasabb fokú pénzügyi tudást képviselünk, míg az alacsony iskolázottság hatására egy alacsonyabb pénzügyi kultúrát, tehát összefüggést feltételeznek az iskolázottság foka, valamint a pénzügyi tudás között. Számos fejlett ország jegybankja aktív szerepet vállalt a lakosság pénzügyi ismereteinek fejlesztésében és növelésében. Hazánkban is cselekvési programok indultak a pénzügyi ismeretek növelésére, ez igen nagy előrelépés – paradigmaváltás- volt (Bárczi – Zéman, 2015).

Az oktatást minél korábban el kellene kezdeni velük, megismertetni őket a „Tudatos öngondoskodó, pénzügyi ismerettel”, a fejlődésüket később visszacsatolással lehetne ellenőrizni. A megvalósításhoz az állami szerepvállalás szerepét növelni kell (Horváthné –Széles, 2014).

A Budapesti Corvinus Egyetem Tanárképző Központja - a Családi Kasszasikerek Program partnereként – 14 és 19 év közötti 160 fő középiskolás körben vizsgálta a fiatalok gazdasági ismereteit. A diákoknak 14 pénzügyi alapfogalmat kellett megmagyarázniuk, (a kamat, a hitelkártya, az euró, a HUF, a THM, a részvény, a lízing vagy a betétkártya), a válaszokból kiderült, hogy a fiatalok 77 százaléka tájékozatlan e területen. A kutatást előkutatásnak szánták, és szeretnék évente ismételni (Süge, 2010).

ANYAG ÉS MÓDSZER

A kutatásunk során Balassagyarmat város 5 különböző középfokú intézményének osztályai-ban: Balassi Bálint Gimnáziumba, Szent Imre Keresztény Ált. iskola Gimnázium és Szak-képző Iskolában, Szent-György Albert Gimnázium és Szakközépiskolában, Mikszáth Kál-mán Gimnázium és Szakközépiskolában, Szondi György Szakközépiskola és Szakiskolában kérdőíves formában próbáltunk meggyőződni a tanulók pénzügyi ismereteiről. Ez osztály-létszámoktól függően összesen közel 200 diákot jelentett, a válaszadók száma 193 volt. Ba-lassagyarmat Nógrád megyében található, 15 ezer fő lakosságú, térségi funkcióit tekintve je-lentős kisváros. Nyugat-Nógrád gazdasági, kulturális és oktatási centruma, „ A legbátrabb város”.

A kérdőívünk többségében nem nyílt kérdéseket tartalmazott, hanem igaz-hamis állításokat, amelyek a tanulók ismereteit mérik. Ezen kívül kitöltős, fogalom meghatározási részt is tar-talmazott, a kisebb részben pedig a pénzügyi attitűdre vonatkozó kérdéseket tartalmazott, illetve demográfiai jellegű kérdéseket.

A kérdésekkel egyrészt az volt a célunk, hogy a diákok egy-egy csoportjánál meg tudjuk ítélni, milyen mélységben sikerült a korábban tanult tananyagot megérteni, elsajátítani, erre vonat-koztatva kérdést tettünk fel, hogy korábbi években tanult-e már gazdasági jellegű ismerete-ket. Szintén szempont volt, hogy ha nem tanultak ilyen ismereteket, milyen tudást gyűjtöttek össze más forrásokból.

A megállapításainkat statisztikai vizsgálatokkal, elsősorban leíró statisztikai elemzésekkel (megoszlási viszonyszám) kívánjuk alátámasztani a kérdések jellegéből és az eredményül kapott változók jellegéből adódóan. A kiértékelés menete során a tájékozottságra vonatkoztatva a helyes / helytelen válasz tükrében kerül sor az értékelésre, a többi vizsgált változó esetén pedig csak jellege szerint történik következtetések levonása.

A tanulóknak szánt kérdőívünk 29 kérdésből áll:

- az első kérdéscsoport szociodemográfiai kérdéseket vizsgál;
- a második rész pénzügyi ismeretekre vonatkozó kérdéseket, (kíváncsiak voltunk a pénzügyi fogalmakra, ismerik-e a rövidítéseiket);
- a harmadik részben pénzügyi döntésekkel kapcsolatos kérdések szerepelnek;
- a negyedik részben megtakarítási szokások, valamint az, hogy mennyire fontosak számukra a gazdasági-pénzügyi hírek.

A kérdőív összeállításában az volt a szándékunk, hogy egyrészt, megismerjük a tanulók szociodemográfiai helyzetének releváns vetületét, másrészt választ kapjunk arra, hogy tanultak-e már a korábbiakban gazdasági tárgyakat. A tájékozottságot mérő kérdéseknél fel szeretettük volna mérni azt, hogy mennyire tájékozottak a tanulók, erre a legalkalmasabb formát az igaz-hamis állításokban gondoltuk, amivel az adott állításról kellett elbírálniuk a tanulóknak, hogy azok igazak-e vagy hamisak. A kérdések bank, megtakarítás, adózás, piaci ismeretek kérdéskörökre vonatkoztak.

Az utolsó csoportban az attitűdkérdések a tanulók gazdasági kérdésekhez való hozzáállását, megítélését kívántunk mérni.

A tanulók OKJ-s képzésben irodavezető szakon tanultak, a gimnazisták 4 és 8 évfolyamos gimnáziumi képzésben tanultak, a szakközépiskolások pedig nem gazdasági profilú képzésekben vettek részt, ahogyan a szakiskolai tanulók is.

Hipotézisek

H1: Minél idősebb a tanuló, annál magasabb a tájékozottsága a pénzügyi kérdésekben, tehát minél magasabb iskolai osztályba jár, annál több kérdésre ad jó választ.

H2: A korábbi tanulmányok nagymértékben befolyásolják a pénzügyi ismereteket, tehát amely tanulók korábban tanultak pénzügyi jellegű ismereteket, több kérdésre adnak megfelelő válaszokat.

H3: Feltételezésünk szerint minél magasabb a szülők iskolai végzettsége, annál magasabb a tanulók pénzügyi témában való jártassága.

EREDMÉNYEK

Az 1. táblázat alapján megállapítható, hogy a korosztályokat tekintve a 18 éves korosztály adja a többséget, ebből a szempontból a 11. osztályt, 12. osztályt, valamint a szakiskolai osztályokat kérdeztük le, az érettségizett generációban OKJ-s képzésben részt vevők és szakiskolai tanulók egyaránt vannak. A balassagyarmati járásban mindösszesen egy városi jogállású település van, közel 42 ezer lakosú járásból a lakosság kétharmada községekben él, ezt jól prezentálja a lakóhely szerinti megoszlás. A tanulók nagy hányada nem tanult gazdasági ismereteket, mivel a tanterv részét nem is képezik ilyen ismeretek, csak az osztályfőnökök osztályfőnöki óra keretében adhatnak át ilyen ismereteket, azonban ez nem kötelező. Az iskolai végzettséget tekintve 30% az aránya azoknak a tanulóknak, akiknek legalább egy szülője felsőfokú végzettséggel rendelkezik. A vizsgált minta nem reprezentatív, ugyanakkor érdekes következtetést vonhatunk le belőle.

1.táblázat. A vizsgált minta szociodemográfiai jellemzői

Lakóhely			Iskola		
Település	Megoszlás		Típusa	Megoszlás	
	fő	%		fő	%
község	124	64,2	Szakiskola	36	18,7
város	66	34,2	Szakközépiskola	30	15,5
megyei jogú város	3	1,6	Gimnázium	97	50,3
			OKJ	30	15,5
Nem			Gazdasági előtanulmányok		
	Megoszlás			Megoszlás	
	fő	%		fő	%
Fiú	84	43,5	Vannak	48	24,9
Lány	109	56,5	Nincsenek	145	75,1
Kor			Szülő iskolai végzettsége		
	Megoszlás			Megoszlás	
	fő	%		fő	%
16	12	6,2	Általános iskola	8	4,1
17	42	21,8	Szakiskola	43	22,3
18	81	42	Szakközépiskola	49	25,4
19	23	11,4	Gimnázium	33	17,1
20	22	11,4	Főiskola	39	20,2
21	13	6,8	Egyetem	21	10,9

Forrás: Saját kutatás, 2016

Az első hipotézis vizsgálata

A kérdésekre adott válaszokból az a következtetés vonható le, hogy a tanulók ismerete a személyi jövedelemadó fizetés vonatkozásában magasabb a jó válaszok száma, ahogyan az állampapír kockázatának megítélésének vonatkozásában is. Szintén túlsúlyban vannak a

hosszú lejáratú hiteltermékek árazásával kapcsolatos kérdésekben jó válaszok, ugyanakkor a THM, illetve az önkitöltős teszt részében döntő hányadában a nem válaszolt, illetve a helytelen válaszok jelentik a többséget. Hasonló figyelhető meg az áruhitelkkel kapcsolatos állítással is, valamint a bankbetétek által fizetett kamat nagyságát tesztelő állításban is.

Konklúzióként megállapítható, hogy a befektetések hozamával, illetve a hiteltermékek árazásával, összességében a banki pénzügyekkel kapcsolatos ismereteket lenne szükséges oktatni a diákok számára, olyan módszerek segítségével, amelyek alkalmazása lehetővé tenné az önálló ismeretszerzést is. Ebben arra gondolunk, hogy sok megállapítás ugyan általános érvénnyel bír, de a gazdasági környezetben ez változhat, megtanulhatják a tanulók, honnan lehet, mely honlapokról ismereteket szerezni, és azt alkalmazni.

2. táblázat. Az első hipotézis vizsgálata: SZJA, Áru vs. lakáshitel kamat eredményei

SZJA					
	Rossz válasz		Jó válasz		Összesen
	fő	%	fő	%	
11. osztály	1	3,7	26	96,3	27
12. osztály	1	1,14	87	98,86	88
13. osztály	1	4,17	23	95,83	24
14. osztály	0	0,00	17	100	17
Szakiskola	13	35,14	24	64,86	37
Összesen	16	8,29	177	91,71	193

Áru vs. lakáshitel kamat					
	Rossz válasz		Jó válasz		Összesen
	fő	%	fő	%	
11. osztály	18	66,67	9	33,33	27
12. osztály	67	76,14	21	23,86	88
13. osztály	20	83,33	4	16,67	24
14. osztály	4	23,53	13	76,47	17
Szakiskola	28	75,68	9	24,32	37
Összesen	137	70,98	56	29,02	193

Forrás: saját kutatás, 2016

A személyi jövedelemadóra vonatkozó kérdésre a tanulók döntő hányada jó választ adott, így ismerik, ha esetleg munkaviszonyba kerülnek, azután adózni szükséges. Ami érdekes, a szakiskolai osztályokban járó tanulók adtak leginkább rossz választ.

Szakiskolai tanulókat azért választottuk külön, mivel az osztályok nagy része életkori szempontból heterogén: 17-21 év között szóródik, vegyes az osztályba sorolt diákok életkora, vannak érettségi előtt ott tanulók, és érettségi után szakmát választók is.

Áru-és lakáshitel kamatára vonatkozó kérdéskor nagy számban adtak rossz válaszokat a diákok, nem ismerik igazán a hitel termékek árazását, és alapvetően azzal a feltételezéssel élnek,

hogy a lakáshitelek jelen gazdasági helyzetben magasabb kamatszintet képviselnek. Így a jövőben mindenképpen számukra ezeket az információkat ismertetni kellene. Legrosszabb eredmény a 13. osztályban (gimnazistáknál) mutatkozik, (83%), ami abból szempontból kedvezőtlen, hogy ez **egy végzős** évfolyam. A 2. legrosszabb eredményt a szintén a gimnazisták 12-es évfolyama hozta 76%-os aránnyal (2.táblázat).

3. táblázat. Az első hipotézis vizsgálata: Bankbetét, részvény vs. államkötvény vizsgálata

	Bankbetét						
	Rossz válasz		Jó válasz		Nem válaszolt		Összesen
	fő	%	fő	%	fő	%	
11. osztály	16	59,26	10	37,04	1	3,70	27
12. osztály	38	43,18	50	56,82	0	0,00	88
13. osztály	12	50,00	11	45,83	1	4,17	24
14. osztály	6	35,29	11	64,71	0	0,00	17
Szakiskola	22	59,46	15	40,54	0	0,00	37
Összesen	94	48,70	97	50,26	2	1,04	193

	Részvény vs államkötvény						
	Rossz válasz		Jó válasz		Nem válaszolt		Összesen
	fő	%	fő	%	fő	%	
11. osztály	3	11,11	24	88,89	0	0,00	27
12. osztály	13	14,77	75	85,23	0	0,00	88
13. osztály	6	25,00	17	70,83	1	4,17	24
14. osztály	3	17,65	14	82,35	0	0,00	17
Szakiskola	8	21,62	29	78,38	0	0,00	37
Összesen	33	17,10	159	82,38	1	0,52	193

Forrás: saját kutatás, 2016

Arra a kérdésre vonatkoztatva, hogy a bankban elhelyezett betét kamata a legmagasabb hozammal kecsgetető megtakarítási konstrukció, szinte megegyezik a jó és a rossz válaszok száma, legrosszabb arány a szakiskolásoknál, szinte fej-fej mellett követi a 11. osztályba járó tanulók eredménye.

A részvény és a kötvény kockázatosságát vizsgáló kérdésre (állampapír) a tanulók 82%-a adott jó választ, amely kedvezőnek tekinthető, azonban az osztályok közül a legtöbb rossz választ adók száma a 13. osztályosok közül került ki (3.táblázat).

4. táblázat. Az első hipotézis vizsgálata: Hosszú lejáratú hitel, THM vizsgálata

Hosszú lejáratú hitel							
	Rossz válasz		Jó válasz		Nem válaszolt		Összesen
	fő	%	fő	%	fő	%	fő
11. osztály	3	11,11	24	88,89	0	0,00	27
12. osztály	12	13,64	75	85,23	1	1,14	88
13. osztály	0	0,00	23	95,83	1	4,17	24
14. osztály	5	29,41	12	70,59	0	0,00	17
Szakiskola	10	27,03	27	72,97	0	0,00	37
Összesen	30	15,54	161	83,42	2	1,04	193

THM							
	Rossz válasz		Jó válasz		Nem válaszolt		Összesen
	fő	%	fő	%	fő	%	fő
11. osztály	10	37,04	15	55,56	2	7,41	27
12. osztály	53	60,23	35	39,77	0	0,00	88
13. osztály	12	50,00	12	50,00	0	0,00	24
14. osztály	12	70,59	5	29,41	0	0,00	17
Szakiskola	18	48,65	19	51,35	0	0,00	37
Összesen	105	54,40	86	44,56	2	1,04	193

Forrás: saját kutatás, 2016

A 4. táblázatban látható, hogy 83%-os a jó válaszok aránya a hosszú lejáratú hitelfelvételre vonatkozó kérdésre, tehát jól mérték fel, a tanulók, hogy a hosszú lejáratú hitelek kamatszintje magasabb a rövid lejáratú hiteleknél. Itt a 14. osztályos tanulók, utána a szakiskolában adták a legtöbb rossz választ a kérdésre.

THM tartalmi ismeretére vonatkozó kérdésnél már kisebbségben vannak a jó válaszok, 45%, amelyből a 14. osztályos tanulók adták a legkevesebb jó választ, mindössze 29%-ot.

5. táblázat. Az első hipotézis vizsgálata: Jövőérték, Kifejtős kérdés

	Jövőérték						Összesen fő
	Rossz válasz		Jó válasz		Nem válaszolt		
	fő	%	fő	%	fő	%	
11. osztály	5	18,52	21	77,78	1	3,70	27
12. osztály	29	32,95	59	67,05	0	0,00	88
13. osztály	8	33,33	16	66,67	0	0,00	24
14. osztály	3	17,65	14	82,35	0	0,00	17
Szakiskola	20	54,05	17	45,95	0	0,00	37
Összesen	65	33,68	127	65,80	1	0,52	193

	Kifejtős				Összesen fő
	Jó válasz		Nem válaszolt		
	fő	%	fő	%	
11. osztály	11	40,74	16	59,26	27
12. osztály	35	39,77	53	60,23	88
13. osztály	15	62,50	9	37,50	24
14. osztály	12	70,59	5	29,41	17
Szakiskola	6	16,22	31	83,78	37
Összesen	79	40,93	114	59,07	193

Forrás: saját kutatás, 2016

Jövőérték esetében a jó válaszoknál a „találati pontosság” 66%-os, leginkább rossz választ a szakiskolások adták a kérdésre, valamint a 13. osztályos tanulók. A kifejtős kérdésnél a tanulók többsége nem adott választ, és nem töltötte ki a 3 fogalom meghatározását, illetve ezek közt voltak olyan tanulók, akik csak egyet válaszoltak meg. Szintén az elfogadható tartományba került, ha legalább 2 fogalmat meghatározott. A szakiskolai osztály tanulói adtak legkisebb számban megfelelő választ (5.táblázat).

Második hipotézis eredményei

A második számú hipotézisben arra voltunk kíváncsiak, hogy a tanulók által bevallott korábbi tanulmányok milyen hatást gyakorolnak a kérdésekre adott válaszokra.

Ahogy látható a táblázatból, a személyi jövedelemadó fizetési kötelezettségre vonatkozó kérdést leszámítva, ahol 92% adott helyes választ, az áru-és lakáshitel összehasonlításánál nincsenek többségben a jó válaszok, arra enged következtetni, hogy a tanult ismereteket sem „tartják karban” a tanulók (6.táblázat).

6. táblázat. Az 2. hipotézis vizsgálata 1.

SZJA					
Korábbi tanulmányok	Rossz válasz		Jó válasz		Összesen fő
	fő	%	fő	%	
Igen	4	8,33%	44	91,67%	48
Nem	12	8,28%	133	91,72%	145
Összesen	16	8,29%	177	91,71%	193

Áru vs lakáshitel					
Korábbi tanulmányok	Rossz válasz		Jó válasz		Összesen fő
	fő	%	fő	%	
Igen	29	60,42	19	39,58	48
Nem	108	74,48	37	25,52	145
Összesen	137	70,98	56	29,02	193

Forrás: saját kutatás, 2016

A bankbetét hozamlehetőségeire vonatkozó kérdésnél közel hasonló arányban van a jó és a rossz válasz a korábban tanultakat illetően, ebből is levonható az a következtetés, hogy nem követik a gazdasággal kapcsolatos híreket a tanulók, nem érezhető a tanultak hatása a tanulók körben (7.táblázat).

7. táblázat. A 2. hipotézis vizsgálata 2.

Bank betét							
Korábbi tanulmányok	Rossz válasz		Jó válasz		Nem válaszolt		Összesen fő
	fő	%	fő	%	fő	%	
Igen	22	45,83	25	52,08	1	2,08	48
Nem	72	49,66	72	49,66	1	0,69	145
Összesen	94	48,70	97	50,26	2	1,04	193

Forrás: saját kutatás, 2016

A THM kérdésre vonatkoztatva nem érezhető jelentős különbség a jó és rossz válaszok megoszlását tekintve a tanult ismeretek között. Ez abból a szempontból káros, hiszen a tananyagban szerepel a pénzügyi ismeretek között mindkét csoport esetében az alapvető pénzügyi fogalmak és jelentésük tisztázása (8.táblázat).

8. táblázat. A 2. hipotézis vizsgálata 3.

Korábbi tanulmányok	THM						Összesen fő
	Rossz válasz		Jó válasz		Nem válaszolt		
	fő	%	fő	%	fő	%	
Igen	27	56,25	21	43,75	0	0,00	48
Nem	78	53,79	65	44,83	2	1,38	145
Összesen	105	54,40	86	44,56	2	1,04	193

Forrás: saját kutatás, 2016

A korábban gazdasági ismereteket szerzett tanulók adtak nagyobb mértékben helyes választ a jövőérték számításra, (az igaz nem sok eltéréssel) amely egy egyszerű kamatszámítási feladat volt, benne elrejtve, hogy észreveszik-e, hogy a kamatot egy évre számítjuk. (9. táblázat).

9. táblázat. A 2. hipotézis vizsgálata 4.

Korábbi tanulmányok	Jövőérték						Összesen fő
	Rossz válasz		Jó válasz		Nem válaszolt		
	fő	%	fő	%	fő	%	
Igen	15	31,25	33	68,75	0	0,00	48
Nem	50	34,48	94	64,83	1	0,69	145
Összesen	65	33,68	127	65,80	1	0,52	193

Korábbi tanulmányok	Kifejtős						Összesen %
	Jó válasz		Nem válaszolt				
	fő	%	fő	%			
Igen	27	56,25	21	43,75	48		
Nem	52	35,86	93	64,14	145		
Összesen	79	40,93	114	59,07	193		

Forrás: saját kutatás, 2016

2015-ben is végeztünk egy vizsgálatot a jelenleg is OKJ-s tanulók körében. Eredmények között arra jutottunk, hogy a válaszukban nem adtak a korábban már tesztelt tanulók jó választ a kérdésekre, csupán azoknál, ahol alapvetően ismert a jó válasz, mint például az SZJA kérdés.

Tehát nem hozták a várt eredményt, annak ellenére, hogy ezzel a kérdéssel foglalkoztak a tanulók az előző tanévekben (9. táblázat).

Harmadik hipotézis

A harmadik hipotézis a legérdekesebb, a szülők iskolai végzettségének hatását veszi górcső alá.

Az interneten egy kis kutatás során egy kicsit elcsodálkoztunk az iskolai végzettségek szám-bavételénél, látva egy 2015. januári statisztikát melynek címe „Iskolázottsági mutatók me-gyénként”. Ebben Nógrád megye messze a legelmaradottabb mindkét mutatóban a 8. álta-lánosnál alacsonyabb végzettségűek számában, ami 15%, és az egyetemi, főiskolai oklevéllel rendelkezők arányában is, amely nálunk 9,4%, messze elmaradva az országos átlagtól.

A lekért 193 fő diák válaszából 60 fő jelezte, hogy szülei közül legalább egynek egyetemi, vagy főiskolai végzettsége van. Ez a minta 31%-ot jelent, ami az országos átlaghoz képest, de különösen Nógrád megye átlagához viszonyítva felülreprezentált.

10. táblázat. A 3. hipotézis vizsgálata 1.

Szülő iskolai végzettsége	SZJA				Összesen fő
	Rossz válasz		Jó válasz		
	fő	%	fő	%	
Általános iskola	1	12,50	7	87,50	8
Szakiskola	8	18,60	35	81,40	43
Szakközépiskola	3	6,12	46	93,88	49
Gimnázium	0	0,00	33	100,00	33
Főiskola	3	7,69	36	92,31	39
Egyetem	1	4,76	20	95,24	21
Összesen	16	8,29	177	91,71	193

Forrás: saját kutatás, 2016

A fentiek alapján az a következtetés vonható le, hogy a legmagasabb iskolai végzettséggel rendelkező szülő(k) gyermekei, egyik kérdésben sem (szja, áru vs. lakáshitel, bankbetét) hozták a várt eredményt. Nem ők adták meg legmagasabb számban a jó válaszokat.

SZJA kérdésnél a gimnáziumot végzett szülők gyermekei 100%-os pontossággal találták el a helyes választ. Áru vs. lakáshitel -nél jó helyezést értek el az általános iskolát és szakiskolát végzett szülők gyermekei, de a legtöbb jó választ az egyetemet végzett szülők gyermekei adták (10. táblázat).

11. táblázat. A 3. hipotézis vizsgálata 2.

Szülő iskolai végzettsége	Bank betét						Összesen fő
	Rossz válasz		Jó válasz		Nem válaszolt		
	fő	%	fő	%	fő	%	
Általános iskola	4	50,00	4	50,00	0	0,00	8
Szakiskola	27	62,79	15	34,88	1	2,33	43
Szakközépiskola	24	48,98	24	48,98	1	2,04	49
Gimnázium	13	39,39	20	60,61	0	0,00	33
Főiskola	17	43,59	22	56,41	0	0,00	39
Egyetem	9	42,86	12	57,14	0	0,00	21
Összesen	94	48,70	97	50,26	2	1,04	193

Forrás: saját kutatás, 2016

Bankbetét kamatára adott helyes válasznál, ismét a gimnáziumot végzett szülők gyermekei adták a legnagyobb mértékben jó választ. Ennek magyarázata lehet, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező szülőknél esik több szó a megtakarítási lehetőségekről, és az iskola mellett innen hallhatnak információt a tanulók (11.táblázat).

12. táblázat. A 3. hipotézis vizsgálata 3.

Szülő iskolai végzettsége	Részvény vs államkötvény						Összesen fő
	Rossz válasz		Jó válasz		Nem válaszolt		
	fő	%	fő	%	fő	%	
Általános iskola	2	25,00	6	75,00	0	0,00	8
Szakiskola	9	20,93	34	79,07	0	0,00	43
Szakközépiskola	6	12,50	42	87,50	1	2,08	48
Gimnázium	6	18,18	27	81,82	0	0,00	33
Főiskola	8	20,51	31	79,49	0	0,00	39
Egyetem	2	9,52	19	90,48	0	0,00	21
Összesen	33	17,10	159	82,38	1	0,52	193

Szülő iskolai végzettsége	Hosszú lejáratú hitel						Összesen fő
	Rossz válasz		Jó válasz		Nem válaszolt		
	fő	%	fő	%	fő	%	
Általános iskola	2	25,00	6	75,00	0	0,00	8
Szakiskola	8	18,60	35	81,40	0	0,00	43
Szakközépiskola	6	12,24	41	83,67	2	4,08	49
Gimnázium	5	15,15	28	84,85	0	0,00	33
Főiskola	6	15,38	33	84,62	0	0,00	39
Egyetem	3	14,29	18	85,71	0	0,00	21
Összesen	30	15,54	161	83,42	2	1,04	193

Forrás: saját kutatás, 2016

A részvény és állampapír vonatkozásban legkisebb az aránya a rossz válaszoknak az egyetemi végzettséggel rendelkező szülők gyermekei között, mintáátlag alatt van a rossz válaszok részaránya még a szakközépiskolai tanulóknál.

A hosszú lejáratú bankhitelek kamatára vonatkozó állítás mintáátlag alatt csak az általános iskolai végzettséggel rendelkező szülők gyermekeinél figyelhető meg, a legkisebb a rossz válasz aránya érdekes módon a szakközépiskolai végzettségű szülők gyermekeinél (12. táblázat).

13. táblázat. A 3. hipotézis vizsgálata 4.

Szülő iskolai végzettsége	THM						Összesen fő
	Rossz válasz		Jó válasz		Nem válaszolt		
	fő	%	fő	%	fő	%	fő
Általános iskola	5	62,50	3	37,50	0	0,00	8
Szakiskola	15	34,88	27	62,79	1	2,33	43
Szakközépiskola	29	59,18	19	38,78	1	2,04	49
Gimnázium	16	48,48	17	51,52	0	0,00	33
Főiskola	23	58,97	16	41,03	0	0,00	39
Egyetem	17	80,95	4	19,05	0	0,00	21
Összesen	105	54,40	86	44,56	2	1,04	193

Szülő iskolai végzettsége	Jövőérték						Összesen fő
	Rossz válasz		Jó válasz		Nem válaszolt		
	fő	%	fő	%	fő	%	fő
Általános iskola	5	62,50	3	37,50	0	0,00	8
Szakiskola	20	46,51	23	53,49	0	0,00	43
Szakközépiskola	19	38,78	29	59,18	1	2,04	49
Gimnázium	9	27,27	24	72,73	0	0,00	33
Főiskola	10	25,64	29	74,36	0	0,00	39
Egyetem	2	9,52	19	90,48	0	0,00	21
Összesen	65	33,68	127	65,80	1	0,52	193

Forrás: saját kutatás, 2016

THM tartalmi ismeretére vonatkozó kérdésnél nagyon érdekes eredmények születtek, hiszen a legkisebb a rossz válaszok aránya az szakiskolai végzettségű szülők gyermekeinél, legmagasabb az egyetemi végzettségűeknél, ami meglepő eredmény.

A feltételezett tendencia azonban a jövőértékes kérdésnél figyelhető meg, azaz a szülői iskolai végzettség emelkedésével fokozatosan csökken a tanulók rossz válaszainak részaránya (13.táblázat).

14. táblázat. A 3. hipotézis vizsgálata 5.

Szülő iskolai végzettsége	Kifejtős				Összesen
	Jó válasz		Nem választott		
	fő	%	fő	%	
Általános iskola	1	12,50	7	87,50	8
Szakiskola	8	18,60	35	81,40	43
Szakközépiskola	19	38,78	30	61,22	49
Gimnázium	18	54,55	15	45,45	33
Főiskola	22	56,41	17	43,59	39
Egyetem	11	52,38	10	47,62	21
Összesen	79	40,93	114	59,07	193

Forrás: saját kutatás, 2016

A kifejtős kérdésnél megfigyelhető a szülők iskolai végzettségének növekedésével, a tanulói rossz válaszok számának csökkenése, ugyanakkor érdekes, hogy az egyetemi végzettségénél figyelhető meg visszaesés a főiskolai végzettséghez képest(14.táblázat).

Attitűdkérdések értékelése

Az első kérdésre (*Dolgoztál-e a nyáron, amiért fizetést kaptál?*) adott válaszokból kiderült, hogy a diákok többsége a nyáron dolgozott, ami a spórolási céllal kedvezőnek ítéltető meg, de valószínűbb ok a család anyagi helyzetében keresendő.

A második kérdésre (*Szoktál-e félretenni a zsebpénzedből?*) a válaszadók döntő hányada szintén igennel válaszolt.

A harmadik kérdésnél (*Ha szoktál félretenni a zsebpénzedből, akkor mire teszel félre?*) azt vizsgáltuk, hogy a megkérdezettek milyen céllal takarékoskodnak. A válaszadók a mobiltelefont, ruházatot, bulti és a továbbtanulást jelölték meg legfontosabb célként. A továbbtanulás megjelenése már komolyabb szándék meglétét vetíti előre, a többi jellemző tényező a tanulók által státusz-szimbólumként jellemezhető.

15. táblázat. Az attitűdkérdések eredményei

	Bankkártya	Netbank	Bankválasztás	Vállalkozó	Jövő vállalkozó	Önmegtakarítás	Takarékos-ság	Szülői befo-lyás	Tájékozott-ság
Átlag	1,56	1,2	0,95	1,34	1,3	3,83	1,94	3,36	2,3
Módusz	2	1	0	1	1	5	5	3	1

Forrás: saját kutatás, 2016

A kérdőív a pénzügyi ismereteket felmérésén túl a gazdasági kérdésekhez kapcsolódó attitűd megítéléséhez szükséges kérdéseket is tartalmazott. Ennek eredményeit mutatja a 15. táblázat

Bankkártyával kapcsolatban arra voltunk kíváncsiak, hogy rendelkezik-e a tanuló bankkártyával, az átlag és a módusz alapján azt a konzekvenciát lehet levonni, hogy többségük nem bankkártya tulajdonos.

A netbankra vonatkozó kérdés eredményeiből következtetésként azt tudjuk levonni, hogy döntően nem vásárolnak interneten keresztül, a módusz alapján.

Bankválasztási szokások szempontjából azt a következtetést lehet levonni, hogy mivel a tanulók döntő hányada nem rendelkezik bankkártyával, így az erre vonatkozó döntést sem kellett meghoznia, emiatt nem válaszolt a kérdésre. Ezt mutatja a 0-s kód túlsúlya, ami azt jelenti, hogy a kérdésre nem adtak választ.

A családban lévő vállalkozó és a vállalkozóként való tevékenykedés majdnem hasonló eredményt hozott, ennek alapján azt a következtetést vonhatom le, hogy a tanulók számára ez a pálya attraktív lehet, ami fontos, hiszen a vállalkozói kör is előregedő félben van.

Vállalkozás elindításához szükséges tényezők felsorakoztatásánál a következő tényezők magas száma figyelhető meg: pénz, (tőke szinonimájaként alkalmazták), pénzügyi ismeret, végzettség.

A kérdésre 44 fő nem tudott válaszolni. (23%). A válaszadók 2-5 tényezőt is felsoroltak. Érdekesség még, hogy az egyik középiskola gimnazistái az ismeretséget hozták fel nagy számban, valószínű találkoztak a témával valamelyik órán, valamint saját tapasztalataik, illetve elmondások alapján.

A Lickert skálán megadott 1-5 terjedő skálán a tanulók átlagban az önmegtakarításra, takarékoskodásra adtak leginkább nagyobb számban olyan választ, hogy abszolút jellemző rájuk, ezt az átlag értéke is alátámasztja. Hasonló eredmények figyelhetőek meg a szülő bevonás tekintetében is.

Kevésbé jellemző a kölcsönkérés önbevallás alapján, de az ugyanakkor kedvezőtlen, hogy a tanulók bevallásuk alapján nem érdeklődnek a pénzügyi-gazdasági hírek után, ez annak a tükrében érdekes, hogy a továbbtanulási listák élén még mindig egy közgazdász szak, a gazdálkodás és menedzsment szak áll. (15.táblázat)

Amennyiben előfordul, az, hogy valamilyen ismeretet szereznek erről a témáról, a megfigyelt tendencia a következőképpen alakult:

1. Család
2. TV, internet
3. Iskola.

Itt köszön vissza a tanulmány problémafelvetésének valóságosága, hogy a diákok mindössze 16%-a vallotta, hogy az iskola segít a pénzügyi területen való eligazodásban, ami nagyon kevés. Megfigyelhető, hogy az iskolát, mint választ inkább az OKJ-képzésben tanulók adták válaszul legnagyobb számban, amely a szakképzés jellegével függ össze.

KONKLÚZIÓ

Az *első hipotézisre* adott tanulói válaszok arra engednek következtetni, hogy az életkor növekedésével nem figyelhető meg a tájékozottság fokozódása egyenes tendenciaként. A kérdésekre adott válaszok általában életkoronként eltérnek, de a magasabb osztályba járók általánosságban rosszabb teljesítményt nyújtottak, mint fiatalabb társaik, ezért indokoltnak tartjuk ezt a feltevésünket *elutasítani*.

A *második feltevés* esetében sajnálatosan nem érvényesültek a korábban tanultak hatásai a válaszáadásban, hiszen mindösszesen 4 kérdésnél vannak többségben azok a tanulók, akik bevallásuk szerint már tanultak pénzügyi vagy gazdasági ismereteket és helyesen válaszolták meg a kérdést. Árnyalja a képet, hogy a 2015-ös kérdőívvezés során egyszer már lekérdezett tanulók nem adtak arányait tekintve nagyobb számban jó választ, emiatt csak *részben fogadtuk el a hipotézist*.

A *harmadik hipotézis* meglepetésünkre nem hozta a várt eredményt, mivel a szülői hatás érvényesülése nem figyelhető meg, így a főiskolát, egyetemet végzett szülők gyermekei arányait tekintve, nem adtak jobb válaszokat, mint kevésbé iskolázott szülők gyermekei. Ennek magyarázata lehet, hogy a pénzügyi döntéshozatalba kevésbé vonják be a tanulókat. Ennek elmentmond azonban az attitűd, kérdéseknél a szülői bevonásra adott magas átlag és módszer eredmény. E tényezők miatt a hipotézis *elutasításra került*.

Felhasznált irodalom

ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK (2014): Az Állami Számvevőszék szerepe a pénzügyi kultúra fejlesztésében. Budapest

BALÁZSNÉ LENDVAI MARIETTA (2013): A bankmarketing szerepe a pénzügyi kultúra fejlesztésében Doktori (PhD) értekezés. Sopron

BÁRCZI JUDIT – ZÉMAN ZOLTÁN (2015): A pénzügyi kultúra és annak anomáliái In: Polgári Szemle 2015/13

BÉRES DÁNIEL (2013): A pénzügyi kultúra mi is ez valójában? Pénzügyi Szemle Online (Letöltés dátuma: 2016.01.23)

BÉRES DÁNIEL - HUZDIK KATALIN (2013): A pénzügyi kultúra megjelenése makrogazdasági szinten. Pénzügyi szemle, 2012/3. 291-309. pp.

BOTOS KATALIN – BOTOS JÓZSEF – BÉRES DÁNIEL – CSERNÁK JÓZSEF – NÉMETH ERZSÉBET (2012): Pénzügyi kultúra és kockázattvállalás a közép-alföldi háztartásokban In: Pénzügyi Szemle 2012/3. 291-309. pp

CSERNÁK JÓZSEF (2015): A CHAID modell alkalmazásának lehetőségei egy konkrét regionális felmérés tükrében In: Andrea Csata, Gergely Fejér-Király, Ottília György, János Kassay, Benedek Nagy, Levente-József Tánczos (szerk.):

12th Annual International Conference on Economics and Business. Miercurea Ciuc.

CSISZÁRIK-KOCSIR ÁGNES – FODOR MÓNICA – MEDVE ANDRÁS (2013): The Hungarian youngsters attitude towards the financial decisions based on a questionnaire research In: The Macrot-heme Review, 2 (5) fall edition, 47-57. pp.

CSISZÁRIK-KOCSIR ÁGNES (2016): A pénz helye és szerepe, az azt befolyásoló tényezők a mindennapi gondolkodásunkban, LVIII. Georgikon Napok – Nemzetközi Tudományos Konferencia (szerk.: Nagy Zita Barbara), Pannon Egyetem, Georgikon Kar, Keszthely, 2016.09.29.-30., pp. 520.-529.

CSISZÁRIK-KOCSIR ÁGNES - VARGA JÁNOS - FODOR MÓNICA (2016): The value based analysis of the financial culture In: Damir Tokic (szerk.) 5th Business and Social Science Research Conference. 2016.07.30-2016.07.31. Dubrovnik: University of Dubrovnik, 2016. p. 16.

HABSCHICK, M. S.– BRITTA, E. J. (2007): Survey of Financial Literacy Schemes in the EU27: Evers Jung

HORVÁTHNÉ KÖKÉNY ANNAMÁRIA – SZÉLES ZSUZSANNA (2014): Mi befolyásolja a hazai lakosság megtakarítási döntéseit? In: Pénzügyi Szemle 2014/4. 457-475. pp

HUNG, A. A., PARKER, A. M. & YOONG, J. K., (2009): Defining and Measuring Financial Literacy, hely nélk.:RAND

KEREKESNÉ HORVÁTH ILONA (2012): A gazdasági, pénzügyi, vállalkozói ismeretek oktatásának története és időszzerű kérdései. In: Új pedagógiai szemle 2012/9-10. 207-218 pp

KOVÁCS ILDIKÓ- MÉSZÁROS ARANKA (2015): Pénzügyi kultúra vizsgálata középiskolás tanulók körében IN: TORGYIK JUDIT, (2015): A százarcú pedagógia / Komárno International Research Institute s.r.o.

SÜGE CSONGOR (2010): A pénzügyi kultúra mérhetősége. Tomori Pál Főiskola közleményei. Kalooca